

ISKUSTVA I IZAZOVI U RADU S UČENICIMA S TEŠKOĆAMA: 25 GODINA POSEBNOG RAZREDNOG ODJELA U OSNOVNOJ ŠKOLI „FRAN FRANKOVIĆ“ U RIJECI

EXPERIENCES AND CHALLENGES IN EDUCATING STUDENTS WITH DISABILITIES: TWENTY-FIVE YEARS OF A SPECIAL EDUCATION CLASS AT “FRAN FRANKOVIĆ” PRIMARY SCHOOL IN RIJEKA

Barbara Fistončić^{1*}, Petra Štimac¹

¹ Osnovna škola „Fran Franković“, produženi stručni postupak za učenike s poremećajima u ponašanju, Rijeka, Hrvatska.

*Autor za korespondenciju: Barbara Fistončić, bara.fistoncic@gmail.com

CITIRATI KAO/CITE AS:

Fistončić B, Štimac P. ISKUSTVA I IZAZOVI U RADU S UČENICIMA S TEŠKOĆAMA: 25 GODINA POSEBNOG RAZREDNOG ODJELA U OSNOVNOJ ŠKOLI „FRAN FRANKOVIĆ“ U RIJECI. Eur J. Health Stud. 2025 (1):56-61.

SAŽETAK

Svrha rada je prikazati presjek dvadesetpetogodišnjeg odgojno-obrazovnog rada posebnih razrednih odjela u OŠ „Fran Franković“ u Rijeci s osvrtom na učenike s teškoćama i ishode njihova školovanja. Rad se temelji na analizi dokumentacije i dugogodišnje prakse socijalnih pedagoginja i dokumentacije učenika te prikazuje metode rada s učenicima s problemima u ponašanju, vrste teškoća učenika, specifičnosti učenika s problemima u ponašanju, izazove u integraciji učenika u redovite odjele, njihovo daljnje školovanje i zapošljavanje.

Dugogodišnja praksa rada socijalnih pedagoginja u posebnim razrednim odjelima (PRO) ukazuje na potrebu za ovim stručnjacima pri osnovnim i srednjim školama, što bi omogućilo bolju kategorizaciju učenika prema tipu teškoće. Također se ističe važnost međuresorne suradnje, jačanje stručnih timova u srednjim školama te potreba za dodatnim usmjeravanjem i podrškom učenika prilikom uključivanja na tržište rada.

Ključne riječi: posebni razredni odjel; učenici s problemima u ponašanju; učenici s teškoćama; školovanje učenika s teškoćama; socijalni pedagog

ABSTRACT

The purpose of this paper is to present an overview of twenty-five years of educational work in special classes at *Fran Franković* Primary School in Rijeka, with a focus on students with disabilities and the outcomes of their education. The paper is based on the analysis of long-term practice in social pedagogy and student documentation. It presents the types of student difficulties, the specific characteristics of students with behavioral problems, the challenges of integrating students into regular classes, and their further education and employment.

The long-standing practice of social pedagogues in special classes indicates the need for a greater number of special classes in primary and secondary schools, which would enable better categorization of students according to the type of difficulty. The importance of intersectoral cooperation is emphasized, as well as the need to strengthen expert teams in secondary schools and to provide additional guidance and support during the process of employment.

Keywords: special class (SC); students with behavioral problems; students with disabilities; education of students with disabilities

UVOD

U Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015; u daljnjem tekstu Pravilnik) definirana je orijentacijska lista vrsta teškoća koja je sastavni dio Pravilnika, koja poremećaje u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja definira kao stanja za koje je na temelju medicinske, psihologijske, pedagoške, edukacijsko-rehabilitacijske i socijalne ekspertize utvrđeno da su uvjetovani organskim čimbenikom ili progredirajućim psihopatološkim stanjem, a očituju se oštećenim intelektualnim, emocionalnim i socijalnim funkcioniranjem. Razlikujemo sljedeće podskupine: 6.1. Organski, uključujući simptomatski mentalni poremećaj; 6.2. Poremećaji raspoloženja; 6.3. Neurotski poremećaji, poremećaji vezani uz stres; 6.4. Shizofrenija i sumanutni poremećaji; 6.5. Poremećaji iz autističnoga spektra; 6.6. Poremećaji aktivnosti i pažnje; 6.7. Poremećaji u ponašanju i osjećanju (1).

Problemi u ponašanju kod učenika mogu biti posljedica emocionalnih, socijalnih, neuroloških ili okolinskih čimbenika, predstavljajući velik izazov za odgojno-obrazovni sustav (2-4). Kada se u redovitim razrednim odjelima ne može osigurati adekvatna podrška učenicima, Pravilnik omogućuje školovanje učenika s teškoćama u posebnim razrednim odjelima (PRO). Ovim pravilnikom utvrđene su vrste teškoća učenika s teškoćama u razvoju na temelju kojih učenici ostvaruju pravo na primjerene programe školovanja i primjerene oblike pomoći školovanja. Primjereni programi uključuju:

1. redoviti program uz individualizirane postupke
2. redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke
3. posebni program uz individualizirane postupke te
4. posebne programe za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirane postupke (1).

Primjereni programi mogu se ostvariti:

1. **U redovitom razrednom odjelu** – kada učenik uz individualizirane postupke ili prilagodbu sadržaja može pratiti nastavu zajedno s vršnjacima.
2. **U posebnom razrednom odjelu** – kada su učeniku, s obzirom na vrstu teškoće i specifičnosti funkcioniranja (npr. ugrožavanje vlastite ili tuđe sigurnosti), potrebni posebni uvjeti odgoja i obrazovanja (čl. 5. st. 5. i čl. 6. st. 6.).
3. **U posebnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi** – za učenike s težim ili višestrukim teškoćama kojima je potrebna cjelodnevna stručna skrb, rehabilitacija i obrazovanje u posebno prilagođenim uvjetima.
4. **Kombinirano** – dio nastave u redovitom razredu, dio u posebnom razrednom odjelu ili ustanovi (ovisno o mogućnostima učenika i procjeni stručnog tima)(1).

Dodatni odgojno-obrazovni i rehabilitacijski programi koji se određuju kao dio primjerenoga programa odgoja i obrazovanja učenika su: program edukacijsko-rehabilitacijskih postupaka, program produženoga stručnog postupka i rehabilitacijski programi, a izrađuju ih i provode stručnjaci edukacijsko-rehabilitacijskoga profila u opsegu svoje stručnosti: edukacijski rehabilitator, logoped ili socijalni pedagog te stručnjaci drugih profila prema potrebama učenika.

Pravilnik definira i broj učenika u posebnom razrednom odjelu (PRO). Propisan je tako da **može biti od 3 do 5 učenika (čl. 14. st. 3.) (1).** Manji broj učenika učiteljima osigurava individualizirani pristup u kojem učitelji mogu razviti odnos povjerenja s učenikom te upoznati njegove specifične potrebe i okidače koji dovode do ugrožavanja sigurnosti sebe ili drugih učenika/učitelja. U takvom okruženju učenici se češće osjećaju prihvateno, što je preduvjet za modifikaciju ponašanja (2).

Učenici se u PRO-u školuju temeljem Rješenja koje izdaje Ured državne uprave. Za izdavanje rješenja potrebna je kompletna obrada stručnjaka – nalazi kliničkog psihologa, logopeda, dječjeg psihijatra, neurologa, edukacijskog rehabilitatora, mišljenja učitelja i stručne služne škole koju učenik pohađa. Školsko povjerenstvo pokreće postupak promjene oblika školovanja, a Stručno povjerenstvo donosi odluku te Rješenje izdaje Ured državne uprave.

Učenike s teškoćama dijelimo na (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi – čl. 65.): 1. Učenike s teškoćama u razvoju (TUR); 2. Učenike s teškoćama u učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima i 3. Učenike s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturnim i jezičnim čimbenicima.

Organizacija rada u PRO-u u Osnovnoj školi „Fran Franković“ i metode rada s učenicima s problemima u ponašanju

Posebni razredni odjel u Osnovnoj školi „Fran Franković“ Rijeka osnovan je odlukom Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske 2001./2002. školske godine. Tada je to bio kombinirani odjel od 1. do 8. razreda, što je znatno otežavalo odgojno-obrazovni rad. 2006. godine osnovan je i drugi posebni razredni odjel, pa su odijeljeni odjeli za razrednu i predmetnu nastavu. Oni funkcioniraju i danas. Rad u PRO-u zahtijeva određene prilagođene prostorne uvjete koji omogućavaju dodatne sadržaje za učenike, koji uključuju likovno-kreativni rad, radno-okupacijske aktivnosti, domaćinstvo, socijalno-pedagoški rad i sl. Grad Rijeka je 2006. upravo iz tog razloga izdvojio sredstva za izgradnju i opremanje dviju manjih učionica u te svrhe.

Naši učenici školuju se prema čl. 5. st. 5.: Redoviti program uz individualizirane postupke može se provoditi i u posebnome razrednom odjelu škole kada su učeniku, s obzirom na vrstu teškoća i specifičnosti funkcioniranja koje ugrožavaju njegovu osobnu sigurnost ili sigurnost drugih učenika, potrebni posebni uvjeti odgoja i obrazovanja, čl. 6. st. 6.: Redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke može se provoditi i u posebnome razrednom odjelu škole kada su učeniku, s obzirom na vrstu teškoća i specifičnosti funkcioniranja koje ugrožavaju njegovu osobnu sigurnost ili sigurnost drugih učenika, potrebni posebni uvjeti odgoja i obrazovanja. Posebni razredni odjeli omogućavaju strukturiranu, sigurnu i podržavajuću sredinu za učenike s problemima u ponašanju.

U PRO-u je ključan individualizirani pristup spram svakog učenika, jedan na jedan (2) i fleksibilno planiranje aktivnosti s obzirom na trenutne emocionalne potrebe učenika. Potrebno je prihvaćanje učenika s problemom u ponašanju i usmjeravanje na njegove jake strane. U radu s učenicima treba postaviti jasna pravila i granice, čvrstu strukturu te dosljedno provoditi sustav nagrađivanja odnosno posljedica ako se pravila poštuju odnosno ne poštuju. Izuzetno je važno izgraditi dobar odnos s učenicom koji se temelji na međusobnom uvažavanju i poštovanju. U komunikaciji je preporučljivo koristiti humor i JA-poruke (5). Usredotočiti se na ponašanje učenika, a ne na njegovu osobnost. Ugrožavajuća ponašanja ne treba doživljavati osobno, jer su ona posljedica trenutnih i nekontroliranih emocionalnih stanja. Rano uočavanje problema i potencijalno rizičnih situacija bitno je radi sprečavanja eskalacije ugrožavajućih ponašanja (4). Učenike poučavamo strategijama samoregulacije kao što su tehnike disanja, tehnika „time-out”, relaksacije (opuštanje učenika uz glazbu, lopte za pilates), kanaliziranja neugodnih emocija (udaranje boksačke vreće, stiskanje vune) i sl.

Redoviti savjetodavni rad s roditeljima i učiteljima u prihvaćanju učenikovih teškoća i poučavanje o učinkovitim odgojno-obrazovnim metodama važni su za napredak i promjenu ponašanja kod učenika (4-5). Učenici s problemima mentalnog zdravlja (depresija, anksioznost, posttraumatski stresni poremećaj) često nisu u mogućnosti pratiti obrazovni proces. Potrebno im je prilagoditi obrazovne zahtjeve, smanjiti očekivanja i olakšati im prisustvo na nastavi.

Kada su učenici zasićeni obrazovnim sadržajima i preplavljeni neugodnim emocijama potrebno je napraviti odmak od njih. Kreativni rad pokazao se kao vrlo učinkovita metoda koju učenici rado prihvaćaju. Učenička zadruga Drenova osnovana je u školskoj godini 2013./2014. Osnovale su je socijalne pedagoginje kao rezultat višegodišnjeg likovnog kreativnog rada s učeni-

cima s problemima u ponašanju i potrebom prezentacije i prodaje učeničkih radova. Rad unutar zadruge omogućio je i njihovu integraciju s redovitom populacijom učenika.

Međuresorna suradnja je nužna jer potrebe učenika s problemima u ponašanju nadilaze obrazovni kontekst. Ključni dionici takve suradnje su članovi stručnog tima škole. Naši učenici često dolaze iz obitelji koje su i same u riziku (siromaštvo, zanemarivanje, zlostavljanje, disfunkcionalnost), pa trebaju podršku Zavoda za socijalni rad. Kod velikog broja učenika problemi ponašanja povezani su sa psihičkim poremećajima, što zahtijeva suradnju sa zdravstvenim ustanovama (dječji psihijatar, školska medicina, klinički psiholog) (2-4). Određen je broj učenika smješten u Domu za odgoj i Domu za nezbrinutu djecu te je neophodna redovita suradnja s odgajateljima doma. Rijetko je potrebna suradnja s policijom i pravosudnim tijelima. Zavod za zapošljavanje ima veliku ulogu u daljnjem planiranju školovanja i zapošljavanja učenika, no ponekad učenici, kao i njihovi roditelji, odbijaju ići na procjenu i profesionalnu orijentaciju. Pojedini učenici uključeni su u programe i projekte nevladinih udruga, pa se po potrebi vrši suradnja s njima.

Temeljna svrha posebnog razrednog odjela nije trajna izolacija, već postupna priprema za povratak i uključivanje u redovite odjele, što je u skladu s načelima inkluzivnog obrazovanja. PRO bi trebao biti privremena mjera tijekom koje učenici dobivaju stručnu podršku zbog svojih razvojnih, emocionalno-bihevioralnih ili obrazovnih teškoća. Unutar odjela Osnovne škole „Fran Franković“ praksa je procijeniti spremnost učenika koji se mogu povremeno uključivati u nastavni proces redovitih razreda. Temeljem odluke Učiteljskog vijeća, učenici se ovisno o njihovim interesima i jakim stranama uključuju u povremenu integraciju. Potrebna je i suglasnost učitelja i roditelja učenika razreda u koji integriramo učenika. Ako kroz određeni period dobro funkcioniraju, ne ugrožavajući sebe i druge, imamo osnove za pokretanje postupka promjene oblika školovanja.

MATERIJALI I METODE

Kako bi se dobili podaci o broju učenika koji su se školovali u OŠ „Fran Franković“ (u daljnjem tekstu Škola) u periodu od školske godine 2001./2002. do školske godine 2024./2025., napravljena je analiza podataka iz službenih dokumenata Škole. Obuhvaćene su Matične knjige, dosjei učenika koji sadrže medicinsku dokumentaciju i dnevnicu rada. Za prikaz podataka koristila se frekvencija i relativna frekvencija.

Posebni razredni odjel za učenike s poremećajima u ponašanju organiziran je kroz dvije odgojne skupine, razrednu i predmetnu nastavu. Nastavu održavaju učiteljica razredne

nastave i učitelji predmetne nastave. Produženi stručni postupak održava se nakon nastave, vode ga dvije socijalne pedagoginje, a podrazumijeva sljedeća područja: pomoć u učenju, edukacijsko-rehabilitacijske programe, slobodne aktivnosti (sportske aktivnosti, društvene igre...), kreativne aktivnosti (svakodnevno provođenje) i izvannastavne aktivnosti (Učeničko zadrugarstvo).

Deskriptivnom metodom obrađivani su podaci o učenicima koji se školuju ili su se školovali u posebnim razrednim odjelima Osnovne škole „Fran Franković“ u Rijeci u periodu od 1. rujna 2001. do 21. lipnja 2025. godine.

Pisanu dozvolu dao je ravnatelj ustanove Vedran Kosovac, prof. (Klasa: 602-01/25-01/1, Ur. broj: 2170-1-56-25-16).

REZULTATI

Zastupljenost učenika prema vrsti teškoća i dinamici njihova školovanja

Od osnivanja odjela 2001. godine do 2025. u PRO-u se školovalo 58 učenika (Tablica 1), od toga 50 (86 %) dječaka i 8 (14 %) djevojčica. U PRO-u se školuju učenici s problemima u ponašanju ($n = 39$, 67 %) i učenici s teškoćama u razvoju ($n = 19$, 33 %). Učenici s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturnim i jezičnim čimbenicima školuju se u redovitim razrednim odjelima uz primjeren oblik školovanja.

Tablica 1. Zastupljenost učenika prema vrsti teškoća ($n = 58$)

Vrsta teškoće	Broj učenika	Postotak (%)
Teškoće u razvoju (TUR)	19	32,80
Poremećaji u ponašanju (PUP)	39	67,2
Teškoće uvjetovane odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturnim i jezičnim čimbenicima	0	0,0
ukupno	58	100,0

Od ukupnog broja učenika u PRO-u učenici s TUR-om zastupljeni su s 32,7 % ($n = 19$). Sedmero učenika s teškoćama u razvoju upisano je u PRO od 1. razreda, jer je test spremnosti za školu pokazao određene teškoće u funkcioniranju i potrebu za daljnjom obradom (Tablica 2). Ova skupina učenika vrlo često zbog nemogućnosti praćenja redovitog programa nastavlja svoje školovanje u posebnim ustanovama (Centar za autizam, Centar za odgoj i obrazovanje). Promijenili smo oblik školovanja iz redovitog u posebni program kod petero takvih uče-

nika (26,3 %). U ovim slučajevima najčešće govorimo o intelektualnim teškoćama, teškoćama iz spektra autizma ili kombiniranim teškoćama. Ostali učenici s TUR-om upisani su u PRO nakon pohađanja redovitih razreda u kojima nisu uspijevali svladati minimum nastavnih sadržaja i prilagoditi se razrednoj sredini.

Tablica 2: Dinamika školovanja učenika s teškoćama u razvoju (TUR)

Pokazatelj	n
Upisani u PRO od 1. razreda	7
Ostali (naknadno uključeni iz redovitih razreda)	12
Promjena oblika školovanja (redoviti → posebni program)	5
Ukupno učenika s TUR-om	19

PRO – posebni razredni odjel, TUR – teškoće u razvoju

Učenici s PUP-om čine 67,2 % ($n = 39$) populacije unutar PRO-a (tablica 3). Osim problema u ponašanju, prisutna su i oštećenja mentalnog zdravlja. Dolaze iz redovitih razrednih odjela osnovnih škola s područja grada Rijeke i riječkog prstena. Od osnutka odjela do danas iz posebnih u redovite razredne odjele prešlo je 6 učenika (10,3 %), dok je 7 učenika ostalo samo na povremenoj integraciji. Od ukupno 6 učenika koji su prešli u redovite razrede, 4 učenika ostvarila su pravo na pomoćnika u nastavi dok dva nisu. Učenici samoinicijativno navode kako se ne žele uključivati u redovite razrede zbog opterećenja koje tamo doživljavaju.

Tablica 3. Dinamika školovanja učenika s problemima u ponašanju (PUP)

Pokazatelj	n (%)
Završili osnovnoškolsko obrazovanje u PRO-u	33 (84,6)
Povremena integracija	7 (17,9)
Prešli iz PRO-a u redovite razrede	6 (15,3)
Prešli iz PRO-a u redoviti razred uz pomoćnika u nastavi	4 (10,2)
Prešli iz PRO-a u redoviti razred bez pomoćnika u nastavi	2 (5,1)
Ukupno učenika s PUP-om	39 (100)

PRO – posebni razredni odjel, PUP – poremećaj u ponašanju

Nastavak obrazovanja

Učenici mogu nastaviti svoje obrazovanje u redovitim i posebnim razrednim odjelima srednjih škola (Tablica 4).

U redovite razrede srednjih škola upisao se 21 učenik (36,2 %). Četiri učenika još pohađa srednju školu. Srednju školu je završilo njih 12 (35,2 %), dok je njih 5 odustalo ili je izbačeno iz srednje škole. Učenici su najčešće upisivali sljedeće riječke škole: Graditeljsku školu (n = 9), Ugostiteljsku školu (n = 2), Prometnu školu (n = 2), Ekonomsku školu (n = 1), Strojarsku školu za industrijska i obrtnička zanimanja (n = 5) i Elektrotehničku školu (n = 2).

Od posebnih razrednih odjela danas djeluje samo onaj u Ekonomskoj školi koju je pohađalo i završilo dvoje učenika. Posebni odjel u Graditeljskoj školi postojao je do 2020. godine te se 13 učenika školovalo u tom odjelu za zanimanje cvjećar i vrtlar (22,4 %).

U posebne razredne odjele uglavnom su se upisivali učenici s teškoćama u razvoju i uz primjerenu podršku svi su uspješno završili srednjoškolsko obrazovanje. U redovite razrede navedenih srednjih škola upisivali su se učenici s problemima u ponašanju koji u manjem postotku završavaju srednje škole. Nedostaje im stručna podrška djelatnika srednjih škola. S obzirom na to da srednja škola nije obavezna, manje se toleriraju neprimjerena ponašanja i izostanci učenika. Jedan učenik trenutno studira na Pravnom fakultetu u Rijeci (tablica 5).

Tablica 4. Nastavak obrazovanja učenika nakon PRO-a

Pokazatelj	n (%)
Pohađaju osnovnu školu	12 (20,6)
Pohađaju srednju školu	4 (6,8)
Upisani u redovite razredne odjele srednjih škola	21 (36,2)
Upisani u posebne razredne odjele srednjih škola	13 (22,4)
Nepoznat nastavak školovanja učenika	8 (13,7)
Ukupan broj učenika	58 (100)

Tablica 5: Ishodi srednjoškolskog obrazovanja upisanih učenika (n = 34)

Pokazatelj	n (%)
Završili redoviti odjel srednje škole	12 (35,2)
Odustali/izbačeni iz redovitih odjela srednje škole	5 (14,7)
Završili posebni odjel srednje škole	13 (38,2)
Student (Pravni fakultet u Rijeci)	1 (2,9)
Ukupan broj učenika	34 (100)

(Ne)zaposlenost

Za 50 (86,2 %) naših bivših učenika znamo gdje se trenutno nalaze. Za 8 (13,7 %) bivših učenika nemamo po-

datke o njihovom trenutnom statusu. U sustavu odgoja i obrazovanja još je 18 naših bivših učenika. Ugovor o radu na neodređeno vrijeme sklopilo je 5 osoba (poslovi održavanja okoliša KBC-a Rijeka, vozač kamiona, građevinski radnici, radnik u staklarni). Povremeno radi na poslovima građevine, čišćenja i ugostiteljstva 11 osoba. Jedna osoba radi u inozemstvu (Irska) i jedan se bivši učenik preselio i nastavio školovanje u inozemstvu (Irska). Jedna osoba je u zatvoru, dok su dvije osobe trajno institucionalizirane (tablica 6).

Po završetku srednjoškolskog obrazovanja učenici koji su se školovali u posebnom razrednom odjelu Graditeljske škole uglavnom se nisu uspijevali zaposliti, iskazivali su nezadovoljstvo socijalnom deprivacijom i neadekvatnim provođenjem slobodnog vremena. Na Zavodu za zapošljavanje vode se kao skupina osoba koje je teško zaposliti. Samo se jedna osoba uspjela zaposliti u KBC-u Rijeka kao pomoćni radnik na poslovima uređenja okoliša bolnice (zaposlena kao osoba s invaliditetom). Potaknute njihovom socijalnom izolacijom pokrenule smo 2014. godine Udrugu Društvo za istraživanje i potporu (DIP), kako bi se ovim učenicima podigla kvaliteta života. DIP je pokrenut kroz mentorski program, a danas ima status poludnevnog boravka za naše bivše učenike. Tamo svakodnevno odlazi na radno-terapijske aktivnosti 11 osoba.

Tablica 6. Mogućnost zapošljavanja i trenutačni status (n = 58)

Status	n (%)
Zaposleni na neodređeno	5 (9,6)
Povremeni poslovi	11 (22,0)
U inozemstvu (školovanje/rad)	2 (3,8)
U zatvoru	1 (1,9)
Institucionalizirani	2 (3,8)
U radno-terapijskim aktivnostima (DIP)	11 (22,0)
Još u obrazovnom sustavu	18 (34,6)
Nepoznato	8 (13,7)
Ukupno	58 (100)

RASPRAVA

Posebni razredni odjel pokazao se kao učinkovita mjera stručne podrške unutar koje je učenicima omogućen razvoj u strukturiranom i podržavajućem okruženju (2). U PRO-u se školuje ukupno 58 učenika, od toga 39 učenika s problemima u ponašanju i 19 s teškoćama u razvoju. Ponekad oblik školovanja u PRO-u nije primjeren, pa učenici nastavljaju školovanje u posebnim ustanovama (za 5 učenika promijenjen je oblik školovanja). Rad PRO-a temeljen je na individualiziranom pristupu, izgradnji odnosa povjerenja i naglašavanju jakih strana

učenika. Unutar malih skupina mogućnosti su osiguravanja raznolikih aktivnosti velike (edukacijsko-rehabilitacijski programi, kreativne radionice i sl.). Kroz rad PRO-a i produženog stručnog postupka uspijeva se ostvariti pozitivna promjena u ponašanju. Ako se pozitivna promjena u ponašanju ostvarila, učenici imaju mogućnost povremene integracije u redovite razredne odjele (njih 7). Kod razrednih odjela s manjim brojem učenika lakša je integracija. Također, treba uzeti u obzir senzibilitet i educiranost učitelja prema uključivanju ovih učenika u nastavu. Treba naglasiti da su svi naši učenici, pod kontroliranim uvjetima, svakodnevno integrirani s redovitom populacijom učenika tijekom odmora, marendi, ručkova, sportskih aktivnosti (nogomet, košarka, graničar) i sl. Također ih integriramo tijekom izleta, priredbi i školskih projekata. Redoviti učenici su tijekom svih ovih godina navikli na učenike s problemima u ponašanju, uglavnom ih prihvaćaju i ne reagiraju na njihova neprimjerena ponašanja. Ako se povremena integracija pokazala uspješnom, učenicima se mijenja oblik školovanja i prelaze u redovite razrede (njih 6).

Naša zapažanja iz iskustva rada u PRO-u je nefunkcioniranje mješovitih skupina, točnije učenika s problemima u ponašanju i učenika iz autističnog spektra. Potrebe ove dvije skupine često su nekompatibilne, pa je potrebno povećati broj posebnih razrednih odjela i njihovu kategorizaciju po tipu teškoće. Učenici iz spektra autizma zahtijevaju mirno, strukturirano, predvidljivo i senzorno prilagođeno okruženje. Učenici s PUP-om često narušavaju tu strukturu te uzrokuju provokacije i konflikte. Osnovna razlika tih dviju populacija je da prvi ne razumiju socijalne interakcije, dok ih drugi vrlo dobro razumiju i svjesno narušavaju. Posljedica toga je često povećanje anksioznosti i regresivnih ponašanja kod učenika iz spektra autizma te povećanja neprihvatljivog ponašanja kod učenika s poremećajima ponašanja zbog mogućnosti iskorištavanja slabijih učenika. Mišljenja smo da je jedno od rješenja ovog problema odvajanje učenika po tipu teškoće. Zalažemo se za otvaranje više PRO-a, što bi spriječilo njihovo zajedničko školovanje u istom odjelu, što često ne donosi pozitivne ishode.

Jedan od važnih faktora u pružanju podrške učenicima ovisi o suradnji sa Zavodom za socijalni rad, zdravstvenim ustanovama i domovima za djecu i mlade. Potrebno je osnaživati međuresornu suradnju kroz redovite kontakte koji su strukturirani kroz jasne protokole i vođeni odgovornom koordinacijom. Također je iznimno važna motiviranost i suradnja roditelja. Potrebna im je stručna pomoć i podrška u prihvaćanju djetetovih teškoća te osnaživanje, usmjeravanje i vođenje kroz odgojne izazove.

Uspješnost nastavka školovanja u srednjoškolskim ustanovama ovisi o spremnosti i senzibilitetu nastavnika za populaciju učenika s problemima u ponašanju (2). Potreb-

na im je redovita podrška, stalno praćenje i vođenje, kako bi ispunili potrebna obrazovna očekivanja. Srednje škole koje su dobro kadrovski ekipirane u smislu stručnih službi pružaju učinkovitiju podršku koja uspijeva učenike zadržati unutar srednjoškolskog sustava (srednjoškolsko obrazovanje u redovitim razrednim odjelima završilo je 12 učenika). Za učenike s teškoćama u razvoju potrebno je osnovati više posebnih razrednih odjela pri srednjim školama kako bi mogli steći određeno strukovno zanimanje i ujedno biti konkurentniji na tržištu rada (srednjoškolsko obrazovanje u posebnim razrednim odjelima završilo je 13 učenika). Mišljenja smo da trenutno samo jedan posebni odjel pri srednjim školama nije dovoljna podrška učenicima u njihovom procesu obrazovanja.

Tranzicija učenika iz obrazovanja prema tržištu rada pokazala se nedostatnom (na neodređeno vrijeme zaposleno je 5 osoba, a povremeno radi 11 osoba). Učenici zbog nižih kvalifikacija, nedostatka radnih navika i teškoća socijalne prilagodbe teško pronalaze posao. Spomenuta Udruga DIP i slične organizacije primjer su podržavajućih sredina u kojima učenici s teškoćama u razvoju kvalitetno provode svoje vrijeme po izlasku iz srednjoškolskog sustava (u radno-terapijskim aktivnostima sudjeluje 11 osoba).

Dugogodišnji rad posebnog razrednog odjela u OŠ „Fran Franković“ pokazao je da odjel našim učenicima pruža sigurnost, pripadnost i mjesto na kojem razvijaju radne navike i socijalne vještine. Učinkovitost rada u PRO-u vidljiva je u osobnom napretku velikog broja učenika. Poseban razredni odjel je zaštitni čimbenik koji je uz pravilno vođenje otvorio učenicima put prema funkcionalnijem životu i zajednici.

LITERATURA

1. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. Narodne novine. 2015; 24. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html
2. Bouillet D, Bićanić J, Ivančan A, Novosel Guszak D, Rovis Brandić A, Sitar M. Socijalnopedagoški mozaik - Razvoj modela potpore učenicima s problemima u ponašanju, Školska knjiga, 2018.
3. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Narodne novine. 2008; 08.
4. Bašić J. Teorije prevencije: Prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Školska knjiga Zagreb, 2009.
5. UNESCO. Inclusive education: The way of the future. Geneva: UNESCO; 2009. Available from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000186609>